

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за грудень 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=200947
2. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>
3. Загальна характеристика діяльності кримінально-виконавчої інспекції (станом на 01.08.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/846308>
4. Galuske M. Methoden der Sozialen Arbeit : eine Einführung / M. Galuske. – [9 ergänzte Auflage]. – Weinheim ; München : Juventa Verlag, 2011. – 407 s.
5. Garland D. Kultur der Kontrolle : Verbrechensbekämpfung und soziale Ordnung in der Gegenwart / D. Garland. – Frankfurt am Main ; New York : Campus-Verlag, 2008. – 394 s.
6. Gewalt im Griff 1 : neue Formen des Anti-Aggressivitäts-Trainings / [U. Baumann, I. Bloef, M. Buchert u.a.] ; Hrsg. J. Weidner, R. Kilb, D. Kreft. – [5 ergänzte Auflage]. – Weinheim ; München : Juventa-Verlag, 2009. – 296 s.
7. Grummt R. Neue Fesseln der Jugendhilfe : repressive Pädagogik : historische Bezüge, rechtliche Grenzen und aktuelle Diskurse / R. Grummt, P. Schruth, T. Simon. – Baltmannsweiler : Schneider-Verlag Hohengehren, 2010. – 204 s.
8. Handbuch Jugendkriminalität : Kriminologie und Sozialpädagogik im Dialog / [H.-J. Albrecht, R. Anhorn, K. Bammann u.a.] ; Hrsg. B. Dollinger, H. Schmidt-Semisch. – [2 durchgesehene Auflage]. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011. – 586 s.
9. Konfrontative Pädagogik : Konfliktbearbeitung in sozialer Arbeit und Erziehung / [P. Glenn, M. Jetter-Schröder, R. Kilb u.a.] ; Hrsg. J. Weidner, R. Kilb. – [2 überarb. und erw. Auflage]. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006. – 250 s.
10. Konfrontative Pädagogik im intra- und interdisziplinären Diskurs / [H. E. Colla, G. Hörmann, B.-R. Sonnen u.a.] ; Hrsg. G. Hörmann, T. Trapper. – Baltmannsweiler : Schneider-Verlag Hohengehren, 2007. – 235 s.
11. Konfrontative Pädagogik in der Schule : Anti-Aggressivitäts- und Coolnesstraining / [U. Baumann, R. Büchner, C. Delker] ; Hrsg. R. Kilb, J. Weidner, R. Gall. – [2 überarb. und erg. Auflage]. – Weinheim ; München : Juventa-Verlag, 2009. – 256 s.
12. Wörterbuch Soziale Arbeit : Aufgaben, Praxisfelder, Begriffe und Methoden der Sozialarbeit und Sozialpädagogik / [Hrsg. D. Kreft, I. Mielenz]. – [6 überarbeitete und aktualisierte Auflage]. – Weinheim ; München : Beltz Juventa, 2008. – 1140 s.

УДК 37.013.42:316.472.063.3(=1-86)

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ У ФОРМУВАННІ МІЖЕТНІЧНИХ КУЛЬТУРНИХ ВІДНОСИН

Рудкевич Н.І., аспірант
кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розглянуто проблему соціальних інститутів, які сприяють міжетнічній культурі, розкрито суть поняття міжетнічних культурних відносин, описано рівні культури міжетнічного спілкування, визначено специфіку міжетнічних культурних відносин як окремої цілісної системи, розглянуто політико-правову базу існування міжетнічних відносин у суспільстві.

Ключові слова: *етноспільнота, культурні відносини, міжетнічні культурні відносини, соціальні інститути.*

В статье рассмотрена проблема социальных институтов, способствующих межэтнической культуре, раскрыта суть понятия межэтнических культурных отношений, описаны уровни культуры межэтнического общения, определена специфика межэтнических культурных отношений как отдельной целостной системы, рассмотрена политико-правовая база существования межэтнических отношений в обществе.

Ключевые слова: *этносильноты, культурные отношения, межэтнические культурные отношения, социальные институты.*

Rudkevich N.I. SOCIAL ROLE IN THE FORMATION INSTITUTE INTERETHNIC CULTURAL RELATIONS

The article deals with the problem of social institutions that promote interethnic culture, the essence of the concept of interethnic cultural relations is revealed, describes the levels of culture of interethnic communication, the specificity of interethnic cultural relations as a separate integrated system is defined, considered the political and legal basis for the existence of inter-ethnic relations in society.

Key words: *ethno-polish, cultural relations, interethnic cultural relations, social institutions.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку Української держави громадянське суспільство виконує завдання подальшої демократизації етнонаціональних процесів, утвердження міжкультурного та міжетнічного діалогу, консолідації як окремих етноспільнот, так і української нації загалом, що, зокрема, впливає на зміцнення основ міжетнічних культурних відносин.

Отже, немає сумніву, що подальший поступ України зі створення демократичної правової держави з ефективною та соціально спрямованою економікою стане найголовнішою підставою для гармонійних стосунків між етнічними елементами українського суспільства. Проте це майбутнє може бути досягнуто само собою, а через низку зусиль, впровадження виваженої загальнодержавної та регіональної політики, плідну й цілеспрямовану діяльність політичних партій та громадських організацій, до участі в яких належить залучати представників усіх етноспільнот, а також представників творчої інтелігенції, науковців, учителів та інших фахівців.

Теоретичний аналіз міжетнічних культурних відносин дозволяє включити до їх змісту нормативні вимоги, які регулюють міжетнічні і міжособистісні взаємовідносини, традиційні норми та правила спілкування, морально-етичні, світоглядні цінності, соціально-орієнтовану поведінку, діяльність окремих осіб та етнічних спільнот в умовах міжетнічного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування міжетнічних культурних відносин давно привертає увагу філософів, соціологів, політологів та педагогів. Важливий внесок у концептуальне осмислення проблеми культури міжетнічних відносин зроблено у працях, підготовлених уже в період оновлення всієї системи суспільних відносин, впливу нового політичного мислення на аналіз теорії етнополітики. Авторами цих робіт є вітчизняні вчені: І. Курас, Ю. Римаренко, Н. Горбач, Т. Клищенко, В. Скуратівський та ін., а також дослідники так званого ближнього зарубіжжя, зокрема Р. Абдулатіпов, С. Арутюнов, Н. Гасанов, Т. Сапаргалієв, М. Сужиков та ін.

Варто зазначити, що проблема формування міжетнічних культурних відносин постала ще в далекому минулому. Серед нових робіт можна назвати наукові доробки Ю. Бромля, Т. Бурмістрової, Ф. Горовської, Р. Грдземідзе, О. Дмитрієвої, Л. Дробіжевої, Л. Когана, Л. Лаврової, І. Серової та ін. Позитивно оцінюючи здобутки цих авторів, варто зазначити, що у більшості праць процес формування міжетнічних культурних відносин дослідники розглядають тільки на

рівні держави, відкидаючи активну участь у цьому процесі різних етно- та соціально-політичних суб'єктів.

Проте роль соціальних інститутів у формуванні міжетнічних культурних відносин недостатньо деталізована в сучасній науковій літературі. Зважаючи на такий аспект проблеми дослідження нами було визначено питання, які, на нашу думку, є недостатньо вивченими і потребують деталізації, зокрема: міжетнічні культурні відносини як окрема цілісна система; технологія управління сферою міжетнічних відносин; формування гуманістичних принципів міжетнічних культурних відносин.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні ролі соціальних інститутів у формуванні міжетнічних культурних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжетнічні культурні відносини є способом, сферою і результатом формування та реалізації сутнісних сил людини у процесі взаємовпливу та взаємодії різних соціально-етнічних спільнот. Вони є сукупністю моральних, естетичних, світоглядних цінностей, створених у процесі спілкування, а також способом людського буття в поліетнічному суспільстві.

Залежно від характеру етнонаціональної політики держави, ступеня розвитку національної свідомості і самосвідомості, наявності досвіду міжетнічного спілкування, інтенсивності міжособистісних відносин можна виділити високий, середній та низький рівні культури міжетнічного спілкування. Причому особлива увага звертається на те, що саме високого рівня культура міжетнічного спілкування включає в себе сприйняття досвіду міжетнічного спілкування як моральної цінності, розвинуту систему інтересів, потреб до міжетнічної взаємодії, застосування моральних норм у міжособистісному спілкуванні, терпимість, толерантність тощо.

Сучасна наукова література [3, с. 173–180] визначає етнічну спільноту як вид стійкого соціального угруповання людей, що склався історично, може бути представлений родом, племенем, народністю, нацією.

При цьому міжетнічні культурні відносини [2, с. 14–17] визначаються як спосіб людського буття у поліетнічному суспільстві. Вони є узагальнювальною характеристикою суб'єктів спілкування, що виявляє їх участь у функціонуванні та розвитку громадських інститутів, культурно-національних цінностей та норм спілкування.

Теоретичний аналіз змісту міжетнічних культурних відносин як феномена суспільного буття потребує не тільки визначення

її сутнісних характеристик та рівнів проявлення, але й окреслення функціональних складових, що доводять роль цієї культури в етнонаціональному розвитку суспільства.

Міжетнічні культурні відносини є однією з підсистем (або відгалужень) загальної культури, вони виконують регулятивну, виховну, пізнавальну, ціннісно-нормативну, комунікативну і прогностичну функції.

Аналіз міжетнічних культурних відносин як окремої цілісної системи дозволив визначити специфічність їх ролі як консолідуючого і стабілізуючого чинника українського поліетнічного суспільства [7, с. 283–289].

Так, ідеться про те, що міжетнічні культурні відносини, по-перше, зберігаючи історичну пам'ять та критично переосмислюючи досвід вирішення етнонаціональних питань, сприяють створенню нових парадигм міжетнічної взаємодії; по-друге, діалектично поєднуючи загальнолюдські та етнонаціональні цінності, впливають як на індивідуальне самоутвердження особи, так і на її національну ідентифікацію; по-третє, спираючись на систему певних цінностей і норм, вироблених суспільством, формують вимоги і правила міжетнічного спілкування, які зумовлюють соціальний тип поведінки етноспільнот відповідно до вимог сучасного розвитку суспільного організму; по-четверте, долаючи негативні явища, такі як національний егоїзм, етнофобія, етноцентризм, які ведуть до загострення етнополітичної ситуації, забезпечують стабілізацію міжетнічних відносин.

Виходячи з позитивного міжнародного досвіду регулювання взаємовідносин між етносуб'єктами, утвердження рівності прав людини, плюралізму (зокрема, культурного), протидіяння проявам нетерпимості, формування психології толерантності у поліетнічних суспільствах, в Українській державі створена і продовжує удосконалюватись адекватна політико-правова база. Основу її складають Конституція України, закони України «Про національні меншини в Україні», «Про мови», «Про громадянство», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Державна програма розвитку культур національних меншин в Україні, Національна концепція патріотичного виховання та інші документи.

В Україні також розробляється ефективна технологія управління сферою міжетнічних відносин. Велике значення має підписання міжвідомчих і міждержавних угод про співробітництво у задоволенні потреб національних меншин і водночас захист українців, які проживають за кордоном [6, с. 216].

Аналіз процесів державно-правового регулювання етнонаціональних відносин дозволяє замислитись про те, що Українська

державна намагається забезпечити поліетнічний характер українського суспільства на основі: проголошення рівноправного співіснування людей незалежно від їх раси, мови, релігійних та інших переконань; створення умов для вільного розвитку національно-культурного життя як української нації загалом, так і всіх етнічних спільнот, які проживають в Україні; підтримання атмосфери взаєморозуміння та взаємоповаги між представниками різних національностей; спрямування діяльності на виховання патріотизму, толерантного, шанобливого ставлення до культур різних етноспільнот, формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин; запобігання та протидія через покарання розпалюванню міжетнічної ворожнечі. Усе це сприяє утвердженню та розвитку високого рівня культури міжетнічного спілкування, подоланню негативних тенденцій у сфері міжетнічних взаємин.

Сучасні територіальні громади та органи їх управління через організацію конкурсів, концертів, відкриття недільних шкіл, де вивчається як рідна, так і українська мова й культура, проведення зустрічей із представниками інших етноспільнот із різних регіонів України, відзначення національних свят сприяють відродженню і розвитку не тільки національних культур, традицій, мов окремих етноспільнот, а й української нації загалом, забезпечують урегулювання міжетнічних конфліктів та протистоянь у регіонах, сприяють виробленню таких норм поведінки, які дозволяють не просто співіснувати, але й плідно, конструктивно взаємодіяти, поважати, розуміти культуру представників інших національностей [5, с. 98–114].

З погляду визначення норм міжетнічної взаємодії, утвердження основ і принципів культури міжетнічного спілкування сучасні дослідники пропонують розрізняти партії націонал-демократичного, націонал-радикального, неокомуністичного і соціал-ліберального спрямування.

Для суверенної демократичної Української держави, побудова якої можлива лише за умови, що всі етнічні спільноті будуть жити в мирі й злагоді, велике значення має підтримка політичними об'єднаннями реальної поліетнічності та полікультурності, сприяння формуванню культури міжетнічного спілкування. Саме таких позицій дотримуються політичні формування націонал-демократичного і соціал-ліберального спрямування.

Вони відстоюють ідею визнання вирішальної ролі національного, етнічного фактора у суспільному житті, а до основних положень їх програмових засад відносяться рівноправне співіснування всіх етносів,

що проживають в Україні, протидія націонал-екстремізму, націонал-шовінізму та расизму, створення важливих передумов для національної й соціальної злагоди у державі, духовне відродження і розвиток поліетнічного українського суспільства, створення української політичної нації, необхідність ведення діалогу культур як демократичної форми міжетнічної взаємодії.

Важлива роль і значення всеукраїнських та регіональних культурно-просвітницьких і національно-культурних об'єднань у зміцненні міжетнічної взаємодії, сприянні розвитку міжкультурного та міжетнічного діалогу в українському суспільстві [1, с. 18–23].

В Україні багато культурно-просвітницьких організацій, які мають загальнодержавний статус. Процес їх організаційного оформлення розпочався наприкінці 80-х рр. ХХ ст., і на сьогодні в Україні діє понад 30 таких об'єднань.

Міжетнічні культурні відносини відіграють важливу роль у гармонізації міжетнічних відносин, забезпеченні суспільної стабільності загалом. До особливих функціональних елементів, що зумовлюють цю роль, відносяться інтегративна, регулятивна, ціннісно-нормативна, пізнавальна, виховна функції, але, безумовно, провідною є регулятивно-аксіологічна, ціннісна. Тому специфічність ролі міжетнічних культурних відносин полягає в тому, щоб зберегти історичну пам'ять та критично переосмислити досвід міжетнічної взаємодії попередніх поколінь; виробити норми поведінки особи, які б відповідали вимогам сучасного стану розвитку суспільства; формувати почуття взаємоповаги і толерантного ставлення до всього інонаціонального.

В Україні створено ґрунтовну соціально-правову основу, до основних засад якої можна віднести: визнання єдиного громадянства; сприяння консолідації та розвитку української нації, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх етноспільнот українського суспільства; забезпечення всебічного розвитку функціонування української мови, гарантування вільного розвитку і застосування всіх мов національних меншин; гарантування всім громадянам України рівних конституційних прав та рівної відповідальності перед законом; покарання за порушення чи обмеження прав громадян за расовою, національною, релігійною, мовною ознаками, розпалення міжетнічної чи міжрелігійної ворожнечі тощо.

Закладають основи та сприяють утвердженню міжетнічної культурної злагоди в українському суспільстві всеукраїнські культурно-просвітницькі об'єднання. Вони спрямовують свою діяльність на відро-

дження духовності, розвиток національних культур, традицій, мови як окремих етноспільнот, так і української нації загалом, захист етнонаціональних інтересів, розгортання міжетнічного та міжкультурного діалогу, формування атмосфери взаємодовіри і взаєморозуміння у суспільстві [4, с. 104–115].

Вагоме значення у формуванні гуманістичних принципів міжетнічних культурних відносин відіграють регіональні національно-культурні товариства. Реалізуючи головну свою мету – відродження духовності та забезпечення толерантних взаємовідносин у регіонах, вони організують фестивалі національних культур, концерти, виставки, відкривають школи; проводять конкурси, зустрічі із представниками інших етноспільнот, організують лекції із проблем міжетнічних взаємовідносин.

Усе це дозволяє краще зрозуміти культуру інших етносів, сприяє стабілізації міжетнічних відносин як в окремих регіонах, так і в Українській державі загалом. Для подальшого формування міжетнічних культурних відносин головним є всебічний розвиток усіх етносів України. Тобто актуальним залишається курс на плюралізм культур і водночас соціально-економічну та політичну інтеграцію в єдиному національно-державному просторі. Ефективна політика полікультурності дасть змогу зміцнити міжетнічний мир і забезпечити подальший розвиток українського суспільства. Українським є подолання егоцентризму в національній культурі, коли відбувається процес відчуження останніх, відторгнення інших культур як «чужих». Саме подрібненість та ізоляваність національних культур, на чому наполягають націонал-шовіністи, і ведуть до егоцентризму, національної пихатості, націонал-екстремізму, духовної самоізоляції. Ось чому молодій Українській державі необхідна наукова стратегія щодо подальшої консолідації та гармонізації національних культур.

Висновки із проведеного дослідження. Таким чином, нами було розглянуто особливості формування міжетнічних культурних відносин в Україні та завдання державної етнокультурної політики з реалізації цього процесу. Також визначено роль соціальних інститутів, зокрема громадських організацій, у формуванні міжетнічних культурних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багмет М. Значення всеукраїнських культурно-просвітницьких об'єднань у зміцненні міжетнічної взаємодії / М. Багмет, Л. Ляпіна // Наукові праці: На-

уково-методичний журнал. Серія «Політичні науки». – 2002. – Т. 23. – Вип. 10. – С. 18–23.

2. Бутковська Н. Взаємозв'язок етнічної ідентичності та соціального статусу етнічної спільноти / Н. Бутковська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». – 2004. – Вип. 20–21. – С. 14–17.

3. Гордузенко В. Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства / В. Гордузенко // Соціальна психологія. – 2006. – № 3 (17). – С. 173–180.

4. Кучмій О. Проблема культурного розмаїття у глобальному суспільстві знань / О. Кучмій // Актуальні

проблеми міжнародних відносин. – Вип. 50. – Ч. 1. – К., 2004. – С. 104–115.

5. Кучмій О. Структура та моделі політики міжкультурного співробітництва / О. Кучмій // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 57. – Ч. 1. – К., 2005. – С. 98–114.

6. Леонова А. Державна етнокультурна політика в сучасній Україні: Теорія і практика : [монографія] / А. Леонова. – К. : ДАКК КіМ, 2005. – 275 с.

7. Ляпіна Л. Місце і роль культури міжетнічного спілкування у забезпеченні суспільної стабільності / Л. Ляпіна // Історичні та політологічні дослідження. Науковий журнал. – 2001. – № 4 (8). – С. 283–289.